

Pravda ako kľúčový etický postulát¹

prof. ThDr. Marek Petro, PhD.

<https://orcid.org/0000-0003-2024-9981>

dr hab. Michał Wyrostkiewicz, prof. KUL

<https://orcid.org/0000-0001-9029-9074>

Abstract: *The question of “what is truth?” ranks among the most difficult questions in human thought. Through the ages, philosophers have responded with a great variety to this question, hence the array of attributes that have been assigned to truth. Humanity and society cannot develop successfully if the facts and laws of reality on which progress must be based remain unknown, distorted or abused. All communication must always be directed towards the truth, where the truth must determine moral duties of a human being. “No one can escape from the fundamental questions: What must I do? How do I distinguish good from evil? The answer is only possible thanks to the splendour of the truth which shines forth deep within the human spirit.” (VS 2). Today, however, truth is being relativized in the social and cultural contexts. This runs the risk of it being misunderstood, which deprives it of its ethical dimension. Oftentimes little interest is shown in the truth or it is being rejected altogether.*

Key words: *Social communication media. Information. Ethics. Knowledge. Truth. Love.*

Abstrakt: *Otázka, „čo je pravda?“ patrí k najťažšie zodpovedaným otázkam ľudského myslenia. V priebehu vekov filozofi dali na ňu rozdielne odpovede, a tak sa stretávame s rozličnými atribútmi pravdy. Človek a spoločnosť sa ale nemôžu úspešne vyvíjať, pokiaľ fakty a zákony skutočnosti, o ktoré sa musí opierať pokrok, zostávajú neznáme, prekrúcajú sa alebo zneužívajú. Každá ko-*

¹ Štúdia vznikla ako výstup riešenia projektu KEGA 030PU-4/2022 s názvom *Design of teaching materials for university study of relevant moral values with a focus on allround and sustainable development of society.*

munikácia musí vždy smerovať k pravde, pričom pravda má určovať mravné povinnosti človeka. „*Nikto sa nemôže vyhnúť základným otázkam: Čo mám robiť? Ako možno rozoznať dobro od zla? Odpoveď je možná iba vďaka jasu pravdy, ktorá žiari hlboko vnútri človeka.*“ (VS 2). No dnes sa v sociálnom a kultúrnom kontexte pravda relativizuje, z čoho pramení riziko jej nesprávneho chápania, čo ju zbavuje etického rozmeru, ba častokrát nie je o ňu záujem a je odmietaná.

Kľúčové slová: Spoločenské komunikačné prostriedky. Informácie. Etika. Poznanie. Pravda. Láska.

Vymedzenie pojmu pravda

Otázka, „čo je pravda?“ patrí k najťažšie zodpovedaným otázkam ľudského myslenia. V priebehu vekov filozofi dali na ňu rozdielne odpovede. V našom období sa všeobecne presadila odpoveď daná gréckym myslením. Podľa neho pravda je vlastnosťou vety, úsudku, výpovede. Pravda je daná vtedy, keď je veta v súlade so skutočnosťou. Pravdivé nie sú veci, ale samotné výpovede, ktoré si možno porovnať so skutočnosťou. Pravda je nie je vecou, ale vzťahom, totiž vzťahom medzi vecou a úsudkom o veci.

Pravda veľmi úzko súvisí s dôverou a úprimnosťou. Pravda človeka nespočíva v tom, že všetko, čo povie, zodpovedá skutkovej podstate, ale že on sám je považovaný za spoľahlivého a hodnoverného. Pravda človeka je vo veľkej spätosti s jeho láskou. Preto možno pravde nielen rozumieť, ale ju aj konať.² Blahej pamäti pápež Benedikt XVI. to vyjadril týmito slovami: „Láska v pravde, ktorej svedkom sa Kristus stal svojim pozemským životom a predovšetkým svojou smrťou a zmŕtvychvstaním, je základnou hybnou silou opravdivého rozvoja každého človeka a celého ľudstva. Láska – »caritas« – je mimoriadna sila, ktorá podnecuje ľudí, aby sa odvážne a veľkodušne angažovali na poli spravodlivosti a pokoja. Je to sila, ktorá má svoj pôvod v Bohu, večnej Láске a absolútnej Pravde.“ (Civ 1).

² Porov. TRUTWIN, W. – MAGA, J.: *Otváral nám Písma. Úvod do sveta Biblie*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula, 1993, s. 79 – 80.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

Základné významy termínu pravda sú:

- *pravda ako pravdivosť poznania*, kladná noetická hodnota poznatku – opakom je nesprávnosť, mylnosť poznatku;
- *pravda ako pravdivý poznatok*, výpoveď v mysli (prípadne i vyslovená) súhlasiaca so skutočnosťou – opakom je omyl poznávajúceho;
- *pravda ako poznaná skutočnosť*, ktorá je originálom voči “reprodukcii“ v nás, meradlo pravdivosti poznania – opakom je fiktívna skutočnosť, neskutočnosť, nič.³

V gnozeológii a v morálnej teológii sa stretávame s rozličnými atribútmi pravdy: ontologická, logická, morálna, objektívna, subjektívna pravda, ďalej pravda rozumu a viery. Scholastická definícia pravdy znie takto: „*Pravda je súhlas veci a rozumu.*“ Táto definícia sa vzťahuje na transcendentálnu, metafyzickú, ontologickú pravdu.

Keď si ľudský rozum tvorí správny úsudok o veciach, vravíme, že získavame o veciach pravdivé poznanie. Takáto pravda je pravdou logickou. Ak je ľudská reč v súlade s myslením hovoriaceho človeka, vtedy sa pravda nazýva morálnou. Keďže človek je omylný a pre rozličné povahové, rozumové a vôľové nedostatky nevie zachytiť skutočnosť v jej pravej podobe, vytvorí si často nedokonalé, nesprávne alebo vonkoncom falošné úsudky o veciach. Hovoríme, že má subjektívnu pravdu, alebo že sa mýli. Niekedy vedome a dobrovoľne klame.⁴

Katechizmus Katolíckej cirkvi nám podáva túto definíciu pravdy: „*Pravda ako správnosť v ľudskom konaní a v ľudskej reči sa volá aj pravdivosť alebo priamosť. Pravdivosť alebo pravdovravnosť je čnosť, ktorá spočíva v tom, že sa človek prejavuje pravdivý vo svojich skutkoch a svojimi slovami hovorí pravdu, pričom sa vystríha dvojtvárnosti, pretvárinky a pokrytectva.*“ (KKC 2468).

Život a úcta k pravde

„Tradičná náuka kresťanskej etiky učí, že človek je povolán byť svedkom Boha, ktorý je pravda a chce pravdu. Aby toto človek dokázal, je potrebné, aby sa naučil žiť v pravde a vedel vydať svedectvo v prospech pravdy. Starý i Nový zákon chápe pravdu ako ver-

³ Porov. MÁDR, O.: Pravda a tolerance. In: *Teologické texty*. Vyšehrad : Koršach, 5/1992, s. 172 -173.

⁴ Porov. TONDRA, F.: *Morálna teológia II*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 1996, s. 229.

nosť Božiemu zákonu a poslaniu evanjelia. Človek, ktorý Boží zákon a evanjelium uznáva a poslúcha, je človek pravdivý. I osoba, ktorá zachováva vernosť voči svojim blíznym, je osoba pravdivá.“⁵

Pravdivosť je postoj ducha, ktorý uznáva pravdu za hodnotu, ktorá má vo všetkých ohľadoch nárok na rešpekt. Je to pripravenosť, prostredníctvom ktorej je človek:

- otvorený pravde ako len môže,
- vo svojom konaní sa snaží bezpodmienečne riadiť pravdou,
- je ochotný deliť sa s pravdou s druhými ľuďmi.

Pravdivosť je svojou podstatou receptíva, teda podriadenie sa bytiu a ochota prijať nároky skutočnosti. Požiadavka pravdivosti má svoje zdôvodnenie v tom, že bez nej by nebol možný rozvoj ľudskej bytosti, spoločenského života a náboženstva. Poznanie a uznanie skutočnosti sú nenahraditeľné základy plodného a účinného konania.

Nepravdivosť pripravuje človeka o tieto základy, pravdivosť mu k nim otvára prístup. Kto sa chce dopracovať k pravdivosti, musí byť najprv pravdivý vo svojich myšlienkach. Musí vážne hľadať a prijímať pravdu, ktorá sa mu podáva mnohými spôsobmi. Človek je morálne povinný pravdu hľadať a rešpektovať (porov. KKC 2467). Povinnosť hľadať pravdu sa týka celého človeka, je to úloha, ktorá mu bola pridelená v tomto svete a dáva jeho životu zmysel časný i posledný.⁶ Pravdu je potrebné „...hľadať spôsobom, ktorý vyhovuje dôstojnosti ľudskej osobnosti a jej spoločenskej povahe, t.j. slobodným výskumom, pomocou vyučovania a vzdelávania, komunikáciou a dialógom, pri ktorom jeden druhému vykladajú pravdu, ktorú našli – alebo o ktorej sa nazdávajú, že ju našli, aby si tak navzájom pomáhali hľadať pravdu. Poznanú pravdu treba potom bez okolkov prijať osobným súhlasom“(DH 3).

Pravdivé musí byť i ľudské konanie. Musí zodpovedať zásadám, ktoré človek zastáva a ku ktorým sa hlási. Pravdivosť v konaní znamená, že osoba koná v zhode so svojimi myšlienkami a slovami. Nepravdivé sú všetky činy, ktoré odporujú poznanej pravde a presvedčeniu viery.

⁵ PETRO, M.: Etické aspekty mediálnej výchovy. In.: *Orbis communicationis socialis 2006*. Lublin : Norbertinum 2006, s. 52.

⁶ Porov. PESCHKE, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 319 – 320.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

Vyslovené slovo musí byť v súlade s vnútornými myšlienkami a poznatkami. Pravdivosť v slovách je požiadavkou lásky, úcty a spravodlivosti.⁷

„Každý človek je povolaný byť úprimným a pravdivým v konaní a v reči. Každý je povinný hľadať pravdu, prijať ju a celý svoj život usporiadať podľa požiadaviek pravdy.“⁸

Miesto pravdy v sociálnej komunikácii

O sociálnej komunikácii sa už popísalo mnoho a v spoločenských vedách sa týmto problémom venuje vždy viac miesta. Európska a kresťanská filozofia spájala sociálnu komunikáciu vždy s hodnotami, to znamená s etickým rozmerom. Platónska tradícia a neskôr aj tomistická, hovorila o smerovaní spoločenskej komunikácie k pravde, pričom pravda mala určovať mravné povinnosti človeka. Môžeme teda povedať, že sociálna komunikácia má mať úzke spojenie s pravdou, so spoločným dobrom aj dobrom človeka.

Musíme ale súhlasiť aj s tým, že sociálna komunikácia nie je vždy dialógom, ktorý slúži pravde a vzájomnému dorozumievaniu. Sme totiž svedkami toho, že sa využívajú rozličné formy komunikácie na ovplyvňovanie spoločenského vedomia jednotlivcov i spoločenských, na zmanipulovanie verejnej mienky a na obranu záujmov skupín.⁹

Pravdivosť v reči človeka

Ôsme Božie prikázanie sa zvykne chápať tak, že vždy musíme hovoriť pravdu. Komentár Katechizmu Katolíckej cirkvi nám k ôsmemu Božiemu prikázaniu hovorí, že toto prikázanie vyžaduje rešpektovanie pravdy, sprevádzané diskretnosťou lásky: v komunikovaní a informovaní, ktoré majú vždy brať do úvahy osobné a spoločné dobro, ochranu súkromného života a nebezpečenstvo pohoršenia.¹⁰

Podľa filozofie je pravda zhoda myslenia so skutočnosťou. Je tu prísne, skoro matematicky presne vyjadrené, čo máme robiť. Ale

⁷ Porov. PESCHKE, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 321 – 322.

⁸ *KOMPENDIUM KATECHIZMU KATOLÍCKEJ CIRKVI*. Trnava : SSV, 2006, s. 164.

⁹ Porov. ILOWIECKI, M. – ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Bratislava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003, s. 12 – 13.

¹⁰ Porov. *KOMPENDIUM KATECHIZMU KATOLÍCKEJ CIRKVI*. Trnava : SSV, 2006, s. 164.

bude potrebné, aby sme do celého problému vnikli trochu hlbšie. Deti často počujú od svojich rodičov, že musia vždy hovoriť pravdu, ale sami veľmi dobre vieme, aké je to ťažké dodržať. Asi ťažko by sme hľadali človeka, ktorý by mohol povedať: „Ja som nikdy v živote nič nepravdivé nepovedal.“ Ako to teda vlastne je? Predovšetkým si treba uvedomiť, aký zmysel má ľudská reč. Je to komunikačný prostriedok na vzájomné vyjadrovanie svojich myšlienok, záujmov, pocitov.

Ľudskú reč môžeme hodnotiť z hľadiska gramatického, zdravotného, historického, sociálneho a mravného. Po morálnej stránke je človek viazaný prirodzeným a zjaveným Božím zákonom dávať svojim slovám ich pôvodný zmysel a význam, hovoriť vždy pravdu a chrániť sa omylov. Len tak môžeme plniť funkciu reči. Z morálneho a estetického hľadiska v ľudskej reči musíme rešpektovať nielen pravdivosť reči, ale aj zákonitosť akustiky, výšku a hĺbku tónu, intenzitu hlasu, ušľachtilosť jemnosť a otvorenosť. Morálna stránka reči sa tu teda stretáva s estetickou fyzickou stránkou reči.

Ak rečou niečo dobrovoľne a vedome predstierame a tvrdíme to, čo nie je skutočné, dopúšťame sa klamstva. Čnosť, ktorá vedie človeka k tomu, aby vravel len to, čo je pravdivé a robil len to, čo je v súlade s myšlienkou a s tými znakmi, ktorými blížnemu niečo oznamuje, sa volá pravdovravnosť. Je to pridružená čnosť spravodlivosti. Človek má právo na to, aby počul od druhého pravdu. Túto pravdovravnosť zaraďujeme medzi sociálne čnosti, pretože je základom pre spoločné vzťahy.¹¹

Pravdovravný, a najmä pravdu milujúci človek sa má vždy na pozore pred každou lžou. Pravdumilovnosť je viac ako pravdovravnosť. Líšia sa aj formálne. Pretože pravdumilovnosť znamená milujúci vzťah k pravde, kým pravdovravnosť je eticky zdôvodnená vlastnosť nefalšovane sprostredkovať iným to, čo niekto pokladá za pravdu. K pravdovravnosti stačí hocijaký dôvod sprostredkovania poznanej pravdy – aj osov, alebo pokoj v duši. Pravdu milujúcemu človeku ide bezprostredne o pravdu.

Rozoberať pravdovravnosť a klamstvo predpokladá, že tieto prejavy dokážeme odlíšiť od ich opakov, teda od nepravdovravnosti a od neklamstva. Mnohí z nás sme si viac či menej istí, že poznáme, keď nám druhí klamú a kedy nám naopak hovoria pravdu, že vieme, čo je a čo nie je lož, že vieme, kedy sami kla-

¹¹ TONDRA, F.: *Morálna teológia II*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996, s. 229 – 230.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

meme a kedy vravíme pravdu. Vyjdime však pre začiatok z pochybnosti, či niekedy nejde o istotu postavenú skôr na nahovárani si, na presvedčani, či viere, na dôvere a na spoliehaní sa na pravdovravnosť. Svojich presvedčení sa pridržame vo chvíľach zneistenia. Presvedčenie si vytvárame a upevňujeme koniec koncov preto, aby sa nám vďaka nim a skrze ne ľahšie a prehľadnejšie konalo. Často však nie je počas dlhej doby vôbec potvrdené, či to, o čom sme presvedčení, je pravda.¹²

Základným morálnym predpokladom každej komunikácie je úcta k pravde a služba pravde. Pre ľudskú komunikáciu je podstatná sloboda hľadať pravdu a hovoriť pravdu, nielen pokiaľ ide o udalosti a informácie, ale aj a predovšetkým pokiaľ ide o prirodzenosť a určenie ľudskej bytosti, spoločné dobro a spoločnosť, ako i náš vzťah k Bohu.¹³

Porušenie pravdovravnosti – klamstvo

„Lož je najpriamejším previnením proti pravde. Klamať znamená hovoriť alebo konať proti pravde s cieľom uviesť do omylu. Keďže lož narúša vzťah človeka k pravde a k blížnemu, poškodzuje základný vzťah človeka a jeho slova k Pánovi.“ (KKC 2483).

Ak niekto tvrdí niečo, čo objektívne nie je pravda, lebo poznanie pravdy presahuje jeho možnosti či schopnosti spoznať pravý stav vecí, neklame. Môžeme sa mýliť v pravdivosti veľmi mnohých vecí, ale nesmieme pomýliť iných tvrdením vedomej nepravdy. Lož sa teda netýka objektívnej pravdivosti vecí, ale úprimnosti vzťahov medzi osobami. Nedostatok pravdy v tomto zmysle narúša vzájomné vzťahy jednotlivcov i vzťah jednotlivcov k spoločenstvu, resp. spoločnosti.

Lož v mravnom zmysle teda spočíva v tom, že niekto tvrdí, prípgestom, mimikou či správaním naznačuje niečo, čo nie je v súlade s jeho myslou. Na to sa vzťahujú Ježišove slová: „*Vaša reč nech je áno – áno, nie – nie*“ (Mt 5, 37). Zrozumiteľnejšie by sa to dalo pretlmočiť takto: ak myseľ hovorí „áno,“ tak sa musí toto „áno“ javiť aj navonok, a ak myseľ hovorí „nie,“ tak sa musí toto „nie“ javiť aj navonok.

¹² Porov. VYBÍRAL, Z.: *Lži, polopravdy a pravda v ľudskej komunikaci*. Praha : Portál, 2003, s. 9.

¹³ Porov. JÁN PAVOL II.: *Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k 37. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov, čl. 3*. http://www.rcc.sk/dokumenty/dok_papezov/Jan_Pavol_II/posolstva/masmedia2003.html. (22.12.2023).

Klamstvo patrí do kategórie skutkov, ktoré sa v morálnej teológii klasifikujú ako *intrinsece malum*. Je to čin, ktorý je svojou vnútornou povahou vždy zlý. Za žiadnych okolností, ani pri najlepšom úmysle nemôže byť dobrý alebo ospravedlniteľný.¹⁴

Tých, ktorí podvádzajú môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Prví podvádzajú a teda i klamú kvôli materiálnemu zisku. Druhí kvôli dosiahnutiu vyššieho sociálneho statusu, kvôli psychologickým výhodám. Klamanie môžeme rozdeliť na tri druhy:

1) *Klamanie pre získanie výhod* – človek klame, aby získal výhody, klame, aby porazil, predbehol, dobehol súpera, klame, aby získal viac než má. Klame z prospechárstva, z vypočítavosti, zo sebeckta a egocentrizmu; pretože sa má príliš rád na to, aby sa vzdal výhod tam, kde ich je pomerne ľahké získať – podvedením druhých. Čo na to hovorí ich svedomie? Iste, sú ľudia, ktorí nemajú dobrý pocit z toho, akým spôsobom sa dostali k výhodám v porovnaní s druhými. Dokonca možno časť z nich sužujú aj pocity viny. Ale sú aj ľudia, ktorí morálny problém nepocitujú. Možno sa obraňujú spôsobom, ktorý nás privádza k ďalšiemu druhu klamania.

2) *Klamanie zo zvyku* – Zvyk klamať, pretože klamú všetci naokolo. Slovo je často dané ako sľub, uzavretá zmluva, prehlásenie..., ale skoro vždy nie je dodržané. Tomu, kto klamal lož nebola na prekážku, ale naopak, bolo pre neho výhodné klamať. Nebol za lož postihnutý, ale ešte obdržal aj úspech. Môžeme povedať, že klamal vo svojom vlastnom záujme. Prečo by sme sa nemali zachovať rovnako? Aké zábrany nás majú zadržať? V tejto spoločenskej atmosfére nedodržovaných slov a sľubov – s prvou lžou, ktorá nám prinesie prospech, si postupne zvykáme klamať tiež aj my.

3) *Klamanie pre radosť* – Zvyk klamať, kvôli prínosu potešenia. Klamstvo môže slúžiť k pohrávaniu si s neistotou adresáta. A to v prípade, keď adresát nemá možnosť overiť si, či mu hovoriaci vraví, alebo nevraví pravdu. Je vydaný napospas jeho svojvôle. Takýchto situácií môže nastať obrovské množstvo. Hovoriaci môže informácie prekrútiť vo svoj prospech, môže skresliť fakty, niečo si primyslieť, zaklamať, “hodiť” vinu na druhého, a pod. Prečo niektorých ľudí teší klamať? Okrem potešenia zo samotnej hry, a teda potešenia zo zažívaného napätia a riskovania, prevážujú väčšinou mocenské pohnútky. Klamára teší, že druhých zmiatol, uvrhol ich do neistoty, niečo mu nahovoril, “pozametal“

¹⁴ WYROSTKIEWICZ, M.: Czy można usprawiedliwić kłamstwo? In: https://www.researchgate.net/publication/253238821_Czy_mozna_usprawiedliwic_klamstwo (13.01.2024).

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

stopy, znemožnil pátranie po pravde. Teší ho náskok, výhoda z pomyselných pretekov. Potešenie z klamstva je potešením zo získania výhod a prevahy. Klamár si nemilosrdne vychutnáva psychické stavy, ktoré pozoruje u “protihráčov”: zlosť, rozčarovanie, zvedavosť, frustráciu... Všeobecne známy klamár si klamaním zvyšuje sebavedomie, zrejme si kompenzuje určité psychické komplexy, klamstvo a úspechy v klamaní mu slúžia k sebaobdivu a sebavideniu. Notorické klamanie udržuje a rozvíja klamárov narcizmus – obdiv k sebe samému. Ziskom z klamania, okrem vlastného sebaobdivu, môže byť aj zisk zdanlivej “intelektuálnej” prevahy pred publikom, keď sa klamár pred zrakmi druhých stretáva s protivníkom, alebo keď sa usiluje o priazeň publika a snaží sa v tomto “zápase” poraziť súpera.¹⁵

Život so lžou má svoju osobitnú logiku. Jedna lož podáva ruku druhej. Lebo osamotená lož nejestvuje. Najnebezpečnejšie lži sú tie, v ktorých je štipka alebo kus pravdy. Experti v klamaní plátajú svoje lži zdrapmi pravdy. Ľudia, ktorí vedia lož majstrovsky sklbiť s pravdou, sú vynikajúcimi borcami v zavádzaní ľudí. Lebo tí, čo ich počujú, si povedia: „Ale veď je na tom kus pravdy!“ Polopravda je vlastne najnebezpečnejšia lož.

Dnes sa podvod a nepravda stali takou samozrejmou záležitosťou, že je problém nájsť vôbec niekde trochu skutočnej čistej pravdy. Ale napriek tomu zostáva skutočnosťou, že práve “nitka” takejto pravdy, ktorej sa ešte kde tu niekto chytá, vedie k cieľu, vedie k zmyslu a hodnotám života až za hranicu smrti, do večnosti.

Pravda niekedy býva veľmi ťažká a treba s ňou narábať ako s niečím, čo je citlivou základňou pre náš spoločný úžitok, pre náš spoločný cieľ. Je to ale veľmi náročné. Každý, kto bude mať záujem a bude chcieť naozaj rozumieť životu, bude trpezlivo hľadať tie “nitky,” ktoré vedú k nášmu spoločnému cieľu – k absolútnej pravde.¹⁶

¹⁵ Porov. VYBÍRAL, Z.: *Lži, polopravdy a pravda v ľudskej komunikácii*. Praha : Portál, 2003, s. 158 – 161.

¹⁶ Porov. PORUBČAN, J.: *Desatoro – Meditácie o Božích a cirkevných prikázaniach*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, s. 132-134.

Právo spoločnosti na spoľahlivé a pravdivé informácie

Človek potrebuje pre svoju existenciu nielen pokrm, ale aj informácie. Okrem niekoľkých základných práv (napríklad právo na život, slobodu a pod.) aj právo na informácie je prirodzeným právom človeka. Myslí sa tým sloboda vyhľadávania, prijímania a rozširovania informácií. Keďže človek potrebuje byť informovaný, znamená to, že potrebuje mať sprostredkované skutočnosti. Množstvo informácií, ktoré nás obklopujú, majú rôznu morálnu hodnotu. Sú informácie, prinášajúce pravdivý odraz skutočnosti, ale sú aj informácie plné útokov a urážok, ktoré ani zďaleka nezodpovedajú realite. Majú zväčša manipulatívny a deštruktívny charakter s orientáciou na vplyvné spoločenské skupiny bažiacie po vlastnom záujme. Informácie tohto a podobného druhu sú dezinformáciami.¹⁷ Ak je človeku poskytovaná mylná informácia, je formovaný skutočnosťou, ktorá ho vlastne uvádza do fiktívneho sveta, kam vôbec nepatrí. Z toho plynie škodlivosť mylnej informácie. Pri informovaní človeka nejde len o informácie pravdivé, ale aj o informácie primerané. Nie všetko obohacuje a prospieva. Informujúci má teda povinnosť nielen overovať si pravdivosť svojich údajov, ale taktiež posúdiť ich vhodnosť pre adresáta a prípadnú škodu tretích osôb.¹⁸

Právo na informácie a informovanie

Právo na slobodu prejavu bolo prvýkrát spísané v Bill of Rights (Virginia, 1776) a o niečo neskôr, v roku 1789 vo francúzskej Deklarácii ľudských a občianskych práv. Právo na informácie je zahrnuté do niekoľkých základných medzinárodných zmlúv, okrem iného aj do Všeobecnej deklarácie ľudských práv človeka prijatej OSN v roku 1948. V tejto deklarácii je medzi základnými právami aj sloboda vyhľadávania a rozširovania informácií, čo sa potvrdzuje 19-tym článkom: „Každý má právo na slobodu presvedčenia a prejavu; toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory bez zasahovania a právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky akýmikoľvek prostriedkami a bez ohľadu

¹⁷ Porov. PALA, G.: *Etické dimenzie komunikácie v internete*. Prešov : GBF PU, 2003, s. 53.

¹⁸ Porov. SKOBLÍK, J.: *Přehled křesťanské etiky*. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, s. 244.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

na hranice.“¹⁹ Po počiatkových výhradách k tomuto právu ich dôrazne potvrdil Ján XXIII.²⁰: „...právo človeka na život súvisí s povinnosťou udržiavať si život; právo na dôstojnú životnú úroveň s povinnosťou dôstojne žiť; právo na slobodné hľadanie pravdy s povinnosťou čoraz prenikavejšie a rozsiahlejšie poznať pravdu.“ (PÍT 12). Ako k zásadnému právu pre jednotlivca i pre spoločnosť sa vyjadril aj Druhý vatikánsky koncil v dokumentoch *Inter Mirifica* a *Gaudium et Spes*, kde čítame: „(...) ľudská spoločnosť má teda právo na vhodné informovanie tak jednotlivcov, ako aj spoločností, s patričným zreteľom na ich situáciu (...).“ (IM 5). „Občianska vrchnosť má v tejto oblasti osobitné povinnosti so zreteľom na spoločné dobro, pre ktoré sú tieto prostriedky určené. Táto vrchnosť má v rámci svojej pôsobnosti chrániť a zabezpečiť skutočnú a spravodlivú slobodu informácií - najmä tlačovú slobodu - ktorú moderná spoločnosť bezpodmienečne potrebuje, aby sa mohla rozvíjať (...).“ (IM 12). Vyžaduje sa, „aby človek mohol pri zachovaní mravného poriadku a záujmov pospolitosti, slobodne hľadať pravdu, prejavovať i rozširovať svoju mienku a venovať sa ľubovoľnému zamestnaniu; a napokon, aby bol pravdivo informovaný o verejných veciach (...).“ (GeS). Sloboda vo vyjadrovaní vlastného názoru je potrebnou vecou pre jednotlivcov i pre celé spoločnosti, pretože je nevyhnutná pre správne a náležité vytváranie verejnej mienky.²¹ V roku 1988 nebola sloboda tlače, rozhlasu a televízie vo viac než polovici štátov sveta. Podľa Freedom House nebola v roku 1988 v 56% štátov vôbec žiadna sloboda tlače, v 20% bola čiastočná a len v 24% úplná.²²

Sloboda prejavu a predovšetkým sloboda tlače (vrátane rozhlasu a televízie) často naráža na značné prekážky spôsobené jednotlivcami alebo inštitúciami, ktoré majú záujem o utajenie pravdy. Reportéri niekedy riskujú svoj život a nemálo z nich už pri plnení svojich povinností skutočne prišlo aj o život.

Novinári niekedy nie sú motivovaní len záujmami spoločného blaha. Ich spravodajstvo môže byť ovplyvňované sklonom k senzačnosti a popularite, osobnou priazňou a predsudkami, sympatiami a antipatiami. Spoločenské komunikačné prostriedky

¹⁹ AMNESTY INTERNATIONAL: *O všeobecnej deklarácii ľudských práv*. Bratislava : Archa, 1992, s. 38.

²⁰ Porov. PESCHKE, K. H.: *Kresťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 343.

²¹ Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY: *Communio et progressio: pastoračná inštrukcia o spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Trnava : SSV, 1999, čl. 26.

²² Porov. PESCHKE, K. H.: *Kresťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 343.

(ďalej „SKP“) sú v neposlednom rade závislé taktiež na čitateľskej priazni a sledovanosti. Deregulácia so sebou nesie zvlášť pre televíziu väčšiu závislosť na reklame, na ktorú sú stanice finančne odkázané. Väčšia konkurencia ohrozuje ich morálnu a kultúrnu úroveň.

V stretnutiach slobody tlače s právom na súkromie a osobnú česť, tieto práva veľmi ľahko prehrávajú. Sloboda prejavu totiž nie je obmedzená.²³ Právo na informácie má jasné hranice - právo ochraňujúce dobré meno jednotlivca alebo celej spoločnosti, právo na súkromie, ktoré chráni intimitu rodiny alebo jednotlivcov, právo na tajomstvo, ktoré vyplýva zo spravovaného úradu alebo je podmienkou verejného dobra. Vždy, keď ide o spoločné dobro, treba šíriť informácie veľmi opatrne a múdro.²⁴

Naše prirodzené právo na informácie bez SKP by nebolo vôbec splniteľné – predstavme si čo len na okamih svet bez SKP. To znamená, že mnohými medzinárodnými dohodami a početnými národnými konštitúciami potvrdené právo na informácie môžu najlepšie realizovať nezávislé SKP a slobodní, čestní novinári. Existencia takýchto SKP a novinárov, popri slobode slova, je podmienkou práva na informácie. Taký je ideál. V praxi, ako sami najlepšie vieme, je to úplne inak, obyčajne omnoho horšie. Nezávislosť SKP je už len legendou, slobodu slova obmedzujú mnohé spôsoby, objavujú sa celkom nové formy cenzúry a aj sloboda novinárov je na vážkach, lebo ekonomická závislosť ich núti k poslušnému posluhovaniu, a s ich čestnosťou je to tiež otázne.

Zamyslime sa ešte nad tým, akú informáciu potrebuje spoločnosť, akú konkrétne spoločenstvá na ich skutočný a správny rozvoj a fungovanie. Zdá sa, že to má byť prinajmenšom informácia (podľa možnosti úplná):

- o vonkajšom svete, to znamená, o iných spoločenstvách či celej ľudskej spoločnosti,
- o „sebe samom,“ čiže o vlastnom spoločenstve, o jeho problémoch a živote,
- o minulosti nielen vlastného, ale aj iného spoločenstva.

Práve tieto okruhy informácií sa úplne porušovali a blokovali v každom autoritatívnom, monostranickom systéme. Preto bolo toto spoločenstvo „choré“ a štát sa nemohol normálne rozvíjať. Tieto tri typy informácií sú podstatné pre rozvoj každej spoločnos-

²³ Porov. PESCHKE, K. H.: Křesťanská etika. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 344.

²⁴ Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY: *Communio et progressio: pastoračná inštrukcia o spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Trnava : SSV, 1999, čl. 42.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

ti, ale treba veľmi pozorne sledovať, či sa niekde neobjavia porušovania, blokády, podvody, keďže tie sa môžu vyskytnúť aj v demokratickom systéme – hoci menej a v iných formách ako v totalistických systémoch.²⁵

Na zabezpečenie zdravého prostredia pri vytváraní verejnej mienky treba umožniť ľuďom prístup k zdrojom a tokom informácií a dať im možnosť nezávislého vyjadrovania vlastných názorov. Sloboda vyjadrovania a právo na informácie medzi sebou úzko súvisia. Súčasný človek musí byť dobre, úplne a verne informovaný o skutočnostiach, aby uprostred neustálej menlivosti sveta dnešných čias pochopil svet, v ktorom žije. Musí sa vyrovnávať s udalosťami a zmenami, ktoré od neho denne vyžadujú úsudok, rozhodovanie, musí mať činný a významný podiel na živote vo vlastnom spoločenskom prostredí, musí sa zúčastňovať na ekonomickom a politickom dianí, na riešení otázok spoločnosti, ľudstva i náboženských otázok dneška. Tomuto právu, ktoré vyplýva z uvedených požiadaviek, zodpovedá povinnosť dopracovať sa k primeraným informáciám, a tá nemôže byť splnená bez toho, aby jednotlivec nemal podiel na získavaní informácií. Preto musí človek disponovať takými prostriedkami a nástrojmi, pomocou ktorých by si mohol slobodne vybrať z informácií to, čo zodpovedá jeho súkromným alebo spoločenským potrebám. Bez rôznorodosti zdrojov informácií bude uplatňovanie tohto práva márne a neúčinné. Spoločnosť sama na svoj rozvoj a činnosť vlastných štruktúr potrebuje schopnosť dobre rozlišovať a mať dobre informovaných členov. Preto právo na informácie v dnešných časoch, zdá sa, nie je len právom pre jednotlivca, ale aj postulátom spoločného dobra.²⁶

Je dôležité vo veľkej miere kriticky ovplyvňovať SKP, ich tvorcov, aby zodpovedne prinášali obsahy, ktoré majú moc budovať a nie rúcať, informovať a nie dezinformovať, povzbudzovať a nie ubíjať, prinášať pravdu a nie klamstvá. Je potrebné mať na pamäti dobro všetkých národov, kmeňov, rás a vážne brať do úvahy všetky príčiny a dôsledky, ktoré proces globalizácie so sebou prináša.²⁷

²⁵ ILOWIECKI, M. - ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Bratislava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003, s. 107 - 108.

²⁶ Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY: *Communio et progressio: pastoračná inštrukcia o spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Trnava : SSV, 1999, čl. 33 – 35.

²⁷ Porov. PALA, G.: *Internetová komunikácia v kontexte globalizácie*. In: *Orbis communicationis socialis 2003*. Lublin : Norbertinum 2003, s. 40.

Prvky, ktoré rozhodujú o kvalite informácie

Nezávisle od toho, či novinári pracujú v redakcii novín alebo časopisu, v rozhlase, či v televízii, ich úlohou je vždy zaujať pozornosť čitateľa, poslucháča, diváka, informovať a povzbudiť ho. Väčšina ľudí sa celkom prirodzene zaujíma o to, čo sa deje okolo nich, čo zaujíma spoločnosť a čo ovplyvňuje ich život. Čo sa týka domáceho diania, ľudia sa zaujímajú o výšku dane, anomálie počasia, štrajky, ai. Existuje však aj iná oblasť, ktorá má svoje miesto v SKP, pretože ľudí púta. Je to zábava, teda možnosť príjemne stráviť voľný čas. Takže novinárstvo zahŕňa nielen oblasť vonkajšieho života, ale aj to, čo inšpiruje, čo pobaví. Novinári majú veľmi zodpovednú a náročnú úlohu. Väčšina z nich si však myslí, že vo výbere tém, ktoré majú svoj ohlas v médiách, nie je nič tajomné. Jedno je však celkom isté, novinári rozhodujú o tom, či tá ktorá udalosť bude dostatočne zaujímavá, alebo nie, a to v okamihu, keď sa začnú pýtať: Je to naozaj tak? Videli ste to? Ako sa to mohlo stať? Nie je to hrozné? Takže, nemáme poruke nič mimoriadne, čo by rozhodovalo o účinnej práci novinárov. Môžu informovať o rôznych témach (výsledky ľudskej práce, úspechy v medicíne, najnovšie hity vo svete hudby) aj o tom, čo vzbudzuje hrôzu (vraždy, tragické nehody, zatváranie tovární a pracovísk, vyhadzovanie ľudí z bytu na ulicu a podobne). Podstatným dôvodom, pre ktorý sa novinári o udalosti zaujímajú, je úsilie riešiť komplikované problémy, opísať okolnosti, jasne si uvedomiť možnosť ponúknuť ju aj iným a aké to môže mať následky. Jestvujú však určité otázky, ktoré by si mali novinári zodpovedať prv, než zverejnia tú ktorú správu:

- Sú do udalostí zaangažovaní ľudia?
- Aký dosah má udalosť?
- Je udalosť prekvapením?
- Do akej miery opisovaná udalosť oslovuje adresátov?²⁸

Niektoré z očakávaných prínosov objektivity sú samozrejmé, zatiaľ čo iné sú zahrnuté pod požiadavky súvisiace so slobodou a rozmanitosťou. Hlavné štandardy "informačnej kvality," ktoré sú obsiahnuté v oficiálnych predpisoch, môžeme zhrnúť takto:

²⁸ ILOWIECKI, M. - ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Bratislava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2003, s. 134 - 136.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

- SKP (zvlášť tlač a audiovizuálne vysielanie) by mali poskytovať vyčerpávajúcu zásobu relevantných správ a podkladových informácií o udalostiach v spoločnosti a okolitom svete.
- Informácie by mali byť objektívne v zmysle presnosti, poctivosti, úplnosti, pravdivosti vo vzťahu ku skutočnosti, spoľahlivosti a oddeľovania faktov od názorov.
- Informácie by mali byť vyvážené a nestranné – mali by sprostredkovať alternatívne názory bez chcenia senzácií a subjektívnosti.²⁹

Namiesto záveru – z myšlienok posledných troch pápežov

Sv. Ján Pavol II. – Niektoré nové myšlienkové smery tak zdvihujú slobodu, že sa považuje za niečo absolútne, za zdroj a pôvod dobra. Po týchto cestičkách sa uberajú náuky, ktoré strácajú zmysel pre transcendentno alebo ktoré priamo popierajú Boha. Individuálnemu svedomiu sa pripisujú schopnosti, ktoré sú vlastné najvyššiemu výroku mravného súdu, ktorý definuje dobro a zlo a bezpečne ho rozlišuje. ***Namiesto zásady, aby sa každý riadil vlastným svedomím, sa neoprávnene hlása zásada, podľa ktorej je mravný úsudok správny preto, že vychádza z vlastného svedomia. Takto sa nevyhnutná požiadavka pravdy stráca a nahrádza sa úsudkom urobeným na základe úprimnosti, autentickosti, "súladu so sebou samým", až sa dospelo k úplne subjektivistickému chápaniu mravného súdu. Ako je hneď a zreteľne jasné, tomuto procesu nie je cudzia kríza vo vzťahu k pravde.*** Zánik idey univerzálnej pravdy o dobre, ktoré ľudský rozum dokáže pochopiť, spôsobil, že sa musel zmeniť pojem svedomia, ktoré sa už nechápe vo svojej prvotnej úlohe, to znamená ako úkon rozumu osoby, ktorá má aplikovať všeobecné poznanie dobra na konkrétnu situáciu a utvoriť si úsudok o tom, aký spôsob správania je v tomto prípade a v tejto chvíli správny; tak sa stáva, že svedomiu jednotlivca sa priznáva privilégium autonómne určovať normy dobra a zla a primerane tomu konať. Takýto názor sa zlučuje s *individualistickou etikou*, podľa ktorej sa každý riadi *svojou pravdou* a tá sa nezrovnáva s *pravdou iných*. (VS 32).

²⁹ Porov. McQUAIL, D.: *Úvod do teórie masovej komunikácie*. Praha : Portál, 2002, s. 174 – 175.

Benedikt XVI. – *Láska je zlatou niťou (...) náuky Cirkvi. Som si vedomý rozmanitých skreslení a vyprázdnení zmyslu lásky – ako sa to stávalo a naďalej stáva –, z čoho pramení riziko nesprávne ju chápať, zbaviť ju jej etického rozmeru a v každom prípade sťažovať jej náležité ohodnotenie. V sociálnej, právnej, kultúrnej, politickej a ekonomickej oblasti, ako aj v kontextoch najviac vystavených tomuto riziku sa potom ľahko vyhlasuje, že nie je dôležité vyvodzovať z nej morálnu zodpovednosť. Tu pramení potreba spájať lásku s pravdou a to nielen v línií, ktorú naznačil sv. Pavol – “veritas in caritate”, pravda v láske, (Ef 4, 15), ale aj v opačnej a navzájom sa dopĺňajúcej: “caritas i veritate”, láska v pravde. **Pravdu treba hľadať, nachádzať a vyjadrovať v “ekonómii” lásky, no i lásku treba chápať, hodnotiť a žiť vo svetle pravdy.** Takto nielen že preukážeme službu láske, osvietenej pravdou, ale prispejeme aj k dôveryhodnosti pravdy a poukážeme na jej silu robiť autentickým a prenikať konkrétnu podobu sociálneho života. Dnes, keď sa v sociálnom a kultúrnom kontexte pravda relativizuje, nie je o ňu záujem a je odmietaná, to má nemalý význam. (CiV 2).*

Láska v pravde – “caritas in veritate” – je veľká výzva pre Cirkev vo svete napredujúcej a čoraz širšej globalizácie. Nebezpečenstvo našich čias spočíva v skutočnosti, že vzájomnej faktickej závislosti ľudí a národov nebude zodpovedať etická spolupráca svedomí a myslí, bez ktorej nemôže vzniknúť skutočný ľudský rozvoj. Len s láskou, osvetľovanou svetlom rozumu a viery, možno dosiahnuť ciele rozvoja, ktoré budú mať ľudskejšiu a humanizujúcejšiu účinnosť. Deliť sa o dobrá a zdroje, z ktorých pochádza autentický rozvoj, nezaručuje samotný technický rozvoj ani pravidlá spolužitia, ale potenciál lásky, ktorá premáha zlo dobrom (porov. Rím 12, 21) a svedomia a slobody otvára pre vzájomné dobro. (CiV 9).

František – Filozofia a teológia umožňujú nadobudnúť presvedčenia, ktoré formujú a posilňujú rozum a osvecujú vôľu. No toto všetko je plodné iba vtedy, ak sa to robí s otvorenou myslou a na kolenách. Teológ, ktorý sa uspokojí so svojim úplným a uzatvoreným myšlienkovým systémom, je priemerným teológom. Dobrý teológ a filozof má otvorené myslenie, teda nie uzavreté, stále otvorené voči Božiemu *maius* a voči pravde, stále sa vyvíjajúce podľa zákona, ktorý sv. Vincent Lerinský opisuje takto: ‘*annis consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate*’ (Commonitorium primum, 23: PL 50, 668).“ (VG 3)

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

Ako zdôraznil pápež Benedikt XVI., „pravda je totiž ‚logos‘, ktorý tvorí ‚dialogos‘, teda komunikáciu a spoločenstvo“. V tomto svetle sme pozvaní podporovať dialóg s kresťanmi patriacimi k iným cirkvám a cirkevným spoločenstvám, ako aj s tými, ktorí majú iné náboženské alebo humanistické presvedčenie, a tiež spoločne udržiavať vzťahy s učiteľmi a odborníkmi na iné vedy, „či už ide o veriacich, alebo neveriacich“, ktorých tvrdenia máme „rozlišovať, vykladať a poznávať vo svetle *zjavenej pravdy*“ (porov. VG 4).

Radosť z pravdy vyjadruje páľčivú túžbu, ktorá znepokojuje srdce každého človeka, pokým sa nestretne s Božím svetlom, neprebýva v ňom a nedelí sa oň so všetkými ľuďmi. **Pravda totiž nie je akousi abstraktnou ideou, ale pravda je Ježiš, Božie Slovo, v ktorom je život, ktorý je svetlom ľudí** (porov. Jn 1, 4), Boží Syn, ktorý je zároveň Synom človeka. Jedine on „zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky“ a tým „naplno odhaľuje človeka človeku a ukazuje mu jeho vznešené povolanie“. V stretnutí s ním, Živým (porov. Zjv 1, 18) a Prvorodeným medzi mnohými bratmi (porov. Rim 8, 29), zakúša srdce človeka už teraz, v temnote dejín, nehasnúce svetlo a sviatok zjednotenia s Bohom a tiež jednoty s bratmi a sestrami v spoločnom dome stvorenstva, ktoré bude raz zažívať bez konca v plnom spoločenstve s Bohom. **V Ježišovej modlitbe k Otcovi – „aby všetci boli jedno ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás jedno“** (Jn 17, 21) – **je ukryté tajomstvo radosti, ktorú nám Ježiš chce od Otca odovzdať v plnosti** (porov. 15, 11) **spolu s darom Ducha Svätého: Ducha pravdy a lásky, slobody, spravodlivosti a jednoty.** (VG 1).

Zoznam bibliografických odkazov

AMNESTY INTERNATIONAL: *O všeobecnej deklarácii ľudských práv*. Bratislava : Archa, 1992, 40 s. ISBN 80-7115-035-5.

BENEDIKT XVI.: Encyklika CARITAS IN VERITATE (2009) /CiV/. *O integrálnom ľudskom rozvoji v láske a v pravde*. Trnava : SSV, 2010, 115 s. ISBN 978-80-7162-786-9.

DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU: Deklarácia DIGNITATIS HUMANAЕ (1965) /DH/. *O náboženskej slobode*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970, s. 307 – 325.

- DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU: Pastoralná konštitúcia GAUDIUM ET SPES (1965) /GeS/. *O Cirkvi v súčasnom svete*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970, s. 225 – 340.
- DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU: Dekrét INTER MIRIFICA (1963) /IM/. *O spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970, s. 263 – 277.
- FRANTIŠEK: Apoštolská konštitúcia VERITATIS GAUDIUM (2017) /VG/. *O univerzitách a cirkevných fakultách*. Trnava : SSV, 2018, 92 s. ISBN 978-80-8161-329-6.
- ILOWIECKI, M. - ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Bratislava : Typi Universitati Tyrnaviensis, 2003, 181 s. ISBN 80-224-0740-2.
- JÁN PAVOL II.: *Posolstvo Svätého Otca Jána Pavla II. k 37. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov*. http://www.rcc.sk/dokumenty/dok_papezov/Jan_Pavol_II/posolstva/masmedia2003.html.
- JÁN XXIII.: Encyklika PACEM IN TERRIS (1963) /PiT/. *O pokoji medzi všetkými národmi, založenom na pravde, spravodlivosti, láske a slobode*. In: *Sociálne encykliky*. Trnava : SSV, 1997, 680 s. ISBN 80-7162-203-6.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika VERITATIS SPLENDOR (1993) /VS/. *O základných otázkach cirkevnej náuky o mravnosti*. Trnava : SSV, 1994, 185 s. ISBN 80-7162-057-2.
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI. Trnava : SSV, 1999, 918 s. ISBN 80-7162-259-1.
- KOMPENDIUM KATECHIZMU KATOLÍCKEJ CIRKVI. Trnava : SSV, 2006, 243 s. ISBN 80-7162-593-0.
- MÁDR, O.: Pravda a tolerance. In: *Teologické texty*. Vyšehrad : Koršach, 5/1992, s. 172 -173. ISSN 0862-6944.
- McQUAIL, D.: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-7178-714-0.
- PAĽA, G.: *Etické dimenzie komunikácie v internete*. Prešov : GBF PU, 2003, 68 s. ISBN 80-8068-213-5.
- PAĽA, G.: Internetová komunikácia v kontexte globalizácie. In: *Orbis communicationis socialis 2003*. Lublin : Norbertinum 2003, s. 38 – 45. ISBN 83-7222-155-3.

Etické hodnoty – všestranný a trvalý rozvoj spoločnosti

- PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPOLOČENSKÉ KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY: *Communio et progressio - pastoračná inštrukcia o spoločenských komunikačných prostriedkoch*. Trnava : SSV, 1999, 115 s.
- PESCHKE, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004, 695 s. ISBN 80-7021-718-9.
- PETRO, M.: Etické aspekty mediálnej výchovy. In.: *Orbis communicationis socialis 2006*. Lublin : Norbertinum 2006, s. 48 – 64. ISBN 83-7222-257-6.
- PORUBČAN, J.: *Desatoro – Meditácie o Božích a cirkevných prikázaniach*. Trnava : Dobrá kniha, 2000, 204 s. ISBN 80-7141-308-9.
- SKOBLÍK, J.: *Přehled křesťanské etiky*. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997, 319 s. ISBN 80-7184-357-1.
- SVĚTĚ PÍSMO. Rim : SÚSCM, 1995, 2624 s.
- TONDRA, F.: *Morálna teológia II*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996, 275 s. ISBN 80-7142-035-2.
- TRUTWIN, W. – MAGA, J.: *Otváral nám Písma*. Úvod do sveta Biblie. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula, 1993, 538 s. ISBN 80-7142-017-4.
- VYBÍRAL, Z.: *Lži, polopravdy a pravda v ľudskej komunikácii*. Praha : Portál, 2003, 175 s. ISBN 80-7178-812-0.
- WYROSTKIEWICZ, M.: *Czy można usprawiedliwić kłamstwo?*
In: https://www.researchgate.net/publication/253238821_Czy_mozna_usprawiedliwic_klamstwo.